

A tartalomból

- 3 Daniel Barbu**
Szubsidiaritás,
kereszténydemokrácia
és ortodoxia
- 5 Stefan Borbély**
Talajvizek vegyülete
Egyed Péter
Hogyan jelzősíthető
az irodalom?
Iustin Panța
Maradandót alkotni
- 6 Borcsa János**
Irodalmat kellene művelni
Carmen E. Puchianu
Még húsz szerző van
Ion Moldovan
Tanárunk, Mircea Zăciu...
- 7 Sántha Attila**
Arról, ami nincs:
erdélyi irodalom
Udo Peter Wagner
Homo Transilvanus
Papp Sándor Zsigmond
A bérelhető ketrec
szigora
- 8 Daniel Vighi**
Az építéstől a leépítésig
és vissza
- 9 Székely István**
Az RMDSZ két választás
között
- 10 Interjú Molnár Gusztávval**
Új public space
megteremtéséről van szó
- 11 Marius Cosmeanu**
Posztkommunisták,
tépelődők és demokraták
- 12 Hajdú Farkas Zoltán**
Étnikai sztereotípiák
avagy miért tűntek el
Németországból
a jugoszláv munkások

Gabriel ANDREESCU

Az ortodox nacionalizmuson a sor

akközül, és az volt a szerepe, hogy elterelje a figyelmet a lényegről. Látszik azonban, hogy az utolsó szöveg nem volt ismeretlen Radu Preda számára, hiszen annak alapján dolgozott. Mint említettem, kötetem pont rólpontra követte a törvénytervezet tétteleit, amelyek közül sok egyik megelőző változatban sem szerepelt. Így például, azok nem büntették a térítést, sem azon „bűnös” vallási csoportok kultikus tevékenységét, amelyek nem kapták meg a Vallásügyi Államtitkárság kötelező(!) engedélyét. Az, hogy a kötet 1999 végén jelent meg, azt jelenti, hogy már hónapokkal azelőtt dolgoztak rajta. A munka egy jól kimódolt stratégiába illeszkedik, amelyre nem annyira az ortodoxok szenvedélye, mint inkább azoknak az embereknek a módszeres technikája jellemző, akik évtizedeken keresztül alkalmazták a Szekuritáté módszereit. Tekintve véve a Radu Preda-Bartolomeu Anania-Teocist-vonalat, világosan kitűnik Révmonostor, Felek és Kolozsvár minden lében kanál érdekében a szerepe az ortodox offenzívában.

got és fegyvereket rejtgetett. A „feljegyzés” végigveszi aztán a vasgárdistákvaló, egészen a negyvenes évek végéig és az ötvenes évek elejéig tartó folyamatok kapcsolatát.

Vasgárdista múltja és a börtön, meglepő módon, nem akadályozta meg Bartolomeu Ananiát abban, hogy később látványos karriert fusson be. A hatvanas években az Egyesült Államokba költözött, ahol egészen a hetvenes évek közepéig a detroiti Román Missziós Érszékhely *Credința* (Hit) című kiadványát szerkesztette. Hogy volt ez lehetséges? Tudjuk, a válasz csupán egyetlen lehet. A logikus következtetést a börtöntárs Nistor *Chioresanu* is alátámasztja, aki *Morminte vii* (Élő halottak) című önéletrajzi könyvében egyenesen besúgónak nevezi. A *Vörös horizontok*ban Ion *Pucepa* szintén úgy mutatja be, mint aki a Szekuritáténak dolgozik. De ha nem is támaszkodunk e két utóbbi vallomásra, teljesen világos, hogy a SRI irattárának az ötvenes évek második feléig vonatkozó adatai nem egyeztethetők össze Anania későbbi karrierjével. Csak az együttműködés tette utóbb lehetővé felemelkedését. A szenvedélyes vasgárdista és a kommunista megtorlás nyomorult intézményének szolgálatában álló ember szellemiségének szintézise áll tehát pszichológiai értelemben azoknak az agresszív állásfoglalásoknak a hátterében, amelyeket érseként az utóbbi időben képviselt és képvisel.

Végül is mi az, ami a szemünk elé tárul? Egy szakértőből, különböző egyesületekből, a Román Ortodox Egyház szervezeteiből összeálló hálózat, amelynek láncszemei egy átfogó tervszolgálatában állnak. Ez a terv arra irányul, hogy a román ortodox egyház megszerezze a hitélet fölötti ellenőrzést, antiliberalis, haladás- és Európa-ellenes törvénykezést kényszerítsen ki – a Büntetőtörvénykönyv 200. cikkelye pontosan ilyen –, komoly befolyást nyerjen a nevelésben, és hozzájusson különböző állami pénzalapokhoz. Nem más ez, mint menekülés a korrupció és a népbuhtás között közepesen elhelyezkedő szörnyszerű giccs, az ortodox állam felé, ami, ha a dolgok továbbra is ebbe az irányba haladnak, a román társadalom által elszennvedett legméltatlanabb kudarcot fogja jelenteni.

1990 elején egy másik forgatókönyv előkészítésének lehettünk tanúi, amely az

etnokulturális jellegű agresszív nacionalizmus felszításával mosta le a kommunista megtorlásban résztvevők bűneit. Erre a fundamentumra épült az a legkevésbé elvesztett év, amit a posztkommunistáknak köszönhetünk. De látható, hogy az etnokulturális nacionalizmus kimerítette tartalékait. Az elsősorban a magyar veszélyre hivatkozó 1996 utáni destabilizációs kísérletek már csak gyenge szalmalángként futottak végig a médiákon. 2000 elején azonban megjelent a csendben felnövekvő és most látványosan megugró, hevesen szélsőséges, hisztérikus célokat kitűző ortodox nacionalizmus. A 200. cikkely elleni jelenlegi kampány csak mellékesen vonatkozik a homoszexuálisokra. Sokkal nagyobb tétre megy itt a játék. A román ortodox egyház megpróbálja szétzúzni a politikai osztály akaratát. A „román nemzet többségére”, az „ortodox keresztények millióira” való rögeszmés hivatkozás, „akiknek a bizalmából a romániai honatyaik bekerültek a parlamentbe” a Zsinat 2000. szeptember 13-iki Felhívásában, a felszólítás, hogy „a kormány és a jelenlegi parlament törvényhozói figyeljenek oda a románok gondjaira (...), akik ezen az őszön megjelennek a szavazóurnák előtt” (kiemelés tőlem – G.A.), mindez nem más, mint a választás korbácsával való leplezetlen fenyegetés. Ha a szenátus nyilvánosan enged ennek a zsarolásnak, a zsinatnak erős adu lesz a kezében az ország törvényhozó és végrehajtó hatalmával szemben. Ki állhat majd ellent neki? Elvileg csupán a demokrácia mellett elkötelezett civil társadalom, az, amely lehetővé tette az etnokulturális nacionalizmus korlátozását. De van-e olyan erős civil társadalmunk, amely ellenállhatna az ortodox nyomásnak? Úgy tűnik, ma sokkal megosztottabbak vagyunk, mint tíz évvel ezelőtt. Sokkal könnyebbnek látszik szembeszállni Vadimmal és Funarral, mint Teocist *Arăpașu*-val és Bartolomeu *Ananiá*-val. De az utóbbiak semmivel sem kevésbé visszataszítók és semmi esetre sem veszélytelenebbek, mint az előbbiek.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

*A romániai homoszexuálisok egyesülete nevének rövidítése, ami magyarul azt jelenti: elfogadom. (A.ford.)

PRO TV szeptember 18-iki, hétfői *Váltság* című adásában – amelynek szerkesztője Andrei *Gheorghe* – egy papnövenedék, Radu *Preda*, aki Révmonostor, Felek és Kolozsvár érsekének, Bartolomeu *Ananiá*-nak közvetlen munkatársa, valahogy így vágott vissza az *ACCEPT** egyesület korábban felszólaló elnökének, Florin *Bubuceanu*-nak: „Ön a legkevésbé étvágygerjesztő homoszexuális, akit valaha láttam”. Mindezt külvárosi vagánykodással, felszájjal, megvetően... alig észrevehető – talán nem is szájjal, inkább gondolatban elkövetett – csámcsogással, a szemét egy másodpercre lehunyva. Kevesen tudták – valószínűleg az Ortodox-Keresztény Diákok Szövetségének asszisztáló „kórusa” sem, amely azzal szórakozott, hogy folyamatosan megszakította a párbeszédet –, hogy ennek az izléstelen megjegyzésnek a szerzője együttal egy, az állam és az egyház viszonyát tárgyaló könyv szerzője is. Az eset távolról sem lényegtelen. A múlt év végén megjelent könyv a vallási felekezetek általános helyzetére vonatkozó törvénytervezet cikkelyeinek indoklását tartalmazza. A Vallásügyi Államtitkárság által összeállított akkori tervezet – 1999. szeptember 13-án került a kormány asztalára – különbözött az előzőleg megjelent tervezetektől. Megsokszorozódtak és durvábbakká váltak az előírások, világosan mutatva a szerzők – lényegében a román ortodox egyház – szándékát az ország hitéletének korlátozására és ellenőrzésére.

A szóbanforgó törvénytervezet eltitkolták az érdekelteket – a többi egyházhoz tartozó – csoportok és szervezetek előtt, s még a kimondottan erre a célra létrehozott bizottság sem tárgyalta meg. Hogy megtartsa a bíráló pillantásoktól védett kezdeményezést, az Államtitkárság hónapokkal azelőtt nyilvánosságra hozott egy másik tervezetet, amely a „legmegnyugtatóbb” volt az addigi-

Zsinat, Ortodox Keresztény Diákok Egyesülete, Radu *Preda*, Bartolomeu *Anania*! Íme egy valóságos, hosszan elhúzódó keresztesháborúhoz méltó szövevény, amelynek hadicéljai világosak, s amelyben mindenki végzi a maga pontosan körülhatárolt feladatát. Mézesmázos beszédek, képmutatás a zsinaton, harcias támadások, akik, ha kell furkósbottal is tudnak érvélni – az Ortodox-Keresztény Diákok Egyesületére gondolok –, és a kettő közötti szerepek betöltésére kiképzett bérencsek, mint Radu *Preda*. Hol van Bartolomeu *Anania* helye ebben a sorban?

Aki a SRI archívumának 7755-ös iratcsomóját fellelő, talál benne néhány adatot a jelenlegi érsek vasgárdista múltjáról. Könyvtáros szerep volt a patriarkátuson, s annak a feljegyzésnek a dátuma szerint, amelyet említék, 1956. december 10-én börtönben ült. Már 14 éves kora óta tagja volt a *Mănunchiul de prieteni* (Baráti kéve), 1936 óta pedig a *Frățiuile de cruce* (Keresztes testvériségek) vasgárdista szervezetnek. 1941-ben egy hónapra őrizetbe vették, mert részt vett egy vasgárdista vezér temetésén. 1942-ben ismét letartóztatták és hat hónapra elítélték, mert a cernicei kolostor padlásán vasgárdista propagandaanya-

MOLNÁR Gusztáv

Közép-Európa a föderalizmus és a katasztrófa között

magában, Ausztria, Csehország és Morvaország pedig az egyetlen olyan térség, amely mindegyikben szerepelt.

Ez az előadás a Közép-Európa-fogalom tartalmának és kiterjedésének térbeli és időbeli változásaira kívánja felhívni a figyelmet. Prinz Gyula magyar földrajztudós például 1943-as térképvázlatában Délnyugat- és Északnyugat-Németországot, tehát a Rajna-mentét is Közép-Európához sorolta. Milan *Kundera* 1983-as híres esszéjében (*Az elrabolt Nyugat, avagy Közép-Európa tragédiája*) a szovjet barbarizmus által rabul ejtett, ízig-veéig (gondoljunk csak 1956-ra!) a Nyugathoz tartozó magyarok, csehek és lengyelek tragikus sorsa által kijelölt térnek tekintette Közép-Európát. Végül a *The Economist* 2000 nyarán arról az új nyugati „wannabe”-kből, Nyugat felé törekvőkől megszerveződő „újfajta Közép-Európáról” ad hírt, amely Lengyelországtól keletre, Litvániában, az – ellenzéki – Belarusban és Ukrajnában kezd alakot ölteni.

Ez a rendkívüli, mind horizontális – földrajzi – mind vertikális – történeti – vonatkozásban látványosan megmutatózó változékonyság azt bizonyítja, hogy Közép-Európának nincs saját lényege, valamilyen különleges esszenciája. Közép-Európa a Nyugat, pontosabban Nyugat-Európa szélső övezetének középső része. Tehát nem öntörvényű és önelvű entitás, hanem egy fejlődése végső fázisához közeledő civilizációs tér határvonalán elhelyezkedő *frontier*-övezet, nyersebben szólva: periféria. És mégiscsak nem is a periféria, hanem annak csupán egy része, hiszen a szélső övezet természetesen magában foglalja a déli (mediterrán) és az északi (skandináv) peremterületeket is.

Meghatározó jelentőségű, hogy ez a *frontier*-övezet egyidejűleg külső és belső: a nyugati civilizáción belül, de Nyugat-Európán mint történeti és – az Európai Unió létrejötte óta – politikai organizmuson kívül helyezkedik el.

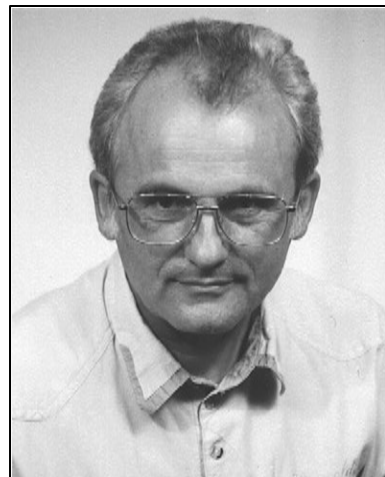
Ebben a rövid előadásban nem fogok kitérni arra, hogy pontosan mely országokat és országrészeket foglalja magában ez az egyszerre külső és belső hátterület. Mindenképpen azokat, amelyek évszázadok óta részei a nyugati civilizációnak, de történelmük folyamán vagy soha nem tartoztak Nyugat-Európához mint történeti és politikai organizmusokhoz, mint például Magyarország és Lengyelország, vagy kívül kerültek azon, mint például Csehország. Magyarán, kívül voltak, vagy valamilyen oknál fogva kívül kerültek a karoling Európán.

A karoling Európa, a szorosan vett *Occidens* nem az iskolából jól ismert hármas felosztást jelenti, amely a pusztán kiterjedést veszi alapul, a mai nemzetállami bejegyzéseket visszavetítve. Marc *Bloch* nagyon szépen leírja, hogy a karoling modell lényege a közhatalom lokalizálódása. Nagy Károly birodalmának összeomlását követően, mind ismeretes az államiság ismerveit hordozó funkciók az egykori birodalmon

belül *mindeniütt* a több grófságot egyesítő területi fejedelemségekben összpontosultak. A mai *meso-government*, az EU-n belüli középszent centrális jelentősége idáig vezethető vissza! A birodalmi dezintegrálódásból fakadó konstruktivitás elve érhető itt tetten, aminek Szűcs Jenő is oly nagy jelentőséget tulajdonított *Vázlatában*, az a „különös dinamika”, amely ma a centralizált nemzetállamokat kezdi kiellenállhatatlan erővel, ha kell, szétrombolva, s ha van hozzá kellő politikai akarat, akkor egy új, föderális jellegű államszerveződés funkcionális elemeivé szétépítve azokat.

Ez a történeti értelemben Toulouse-tól Brünning terjedő posztkaroling világ a mai Nyugat-Európának mint egységes szerkezetű történeti organizmusnak az alapja. És ez az a világ, amelyen Magyarország és Lengyelország, ez a két *par excellence* közé-

Folytatás a 2. oldalon

I. Timothy *Garton Ash* A *Közép-európai rejtély* című írásában egy 1954-ben megjelent tanulmányt idéz, amelynek szerzője, Karl A. *Simbuber* 16 Közép-Európa-definíciót hasonlított össze. Az Ibériai-félsziget volt az egyetlen olyan része Európának, amelyet egyik meghatározás sem foglalt

* A Telegi László Intézet évi konferenciáján 2000. szeptember 14-én elhangzott előadás.